

tiempo, sino al hecho de que el tiempo se utiliza como un medio para una estrategia de ubicación social» (p. 14). En realidad, de la evidencia empírica que proporcionan los autores el lector puede deducir que los jóvenes de distinta extracción social sí usan su tiempo de modo diferente y, por ejemplo, los de clase social más elevada lo utilizan en mayor medida que los otros para practicar deportes, realizar actividades culturales, leer libros y prensa y manejar el ordenador (p. 155). De modo contrario, los lectores pueden terminar concluyendo que hay notables semejanzas en la gestión del tiempo por parte de los jóvenes de todas las capas sociales (por ejemplo, todos, en conjunto, dedican bastante más horas al estudio de lo que se piensa habitualmente), si bien las motivaciones de los miembros de distintas clases sociales serían divergentes (así, los de estratos más desfavorecidos estudiarían para ascender socialmente, y los de clases acomodadas para mantenerse en la posición que ya disfrutaban sus padres, y ellos). Las conclusiones contrapuestas que el lector puede inferir de la

obra se deben a que las ricas descripciones que los autores nos ofrecen a lo largo del libro no van orientadas sistemáticamente a la confirmación o rechazo de la hipótesis principal, y bien pudieran haber sido presentadas en ocasiones sin hacer mención a ella.

En cualquier caso, el libro nos ofrece una narración muy interesante, fácil de leer y sumamente útil sobre el uso del tiempo, un aspecto de la vida de los jóvenes notablemente poco estudiado en España hasta el momento. Los numerosos datos proporcionados por los autores resultarán útiles para ser empleados en investigaciones posteriores realizadas por Aguinaga y Comas o por otros estudiosos. Si se realizara una segunda edición de la obra, sería deseable que incluyera al final un índice analítico, que facilitara el aprovechamiento del material a otros investigadores.

Celia Valiente Fernández
 Universidad Carlos III de Madrid
 Departamento de Humanidades,
 Ciencia Política y Sociología

BARBADILLO GRIÑÁN, Patricia

Extranjería, racismo y xenofobia en la España contemporánea

(*La evolución de los setenta a los noventa*)

Madrid: CIS y Siglo XXI (1997), 207 p.

El contingut d'aquesta obra queda força explícit en el seu títol. Patricia Barbadillo proposa una anàlisi de l'extranjería a Espanya a les tres darreres dècades, des d'una perspectiva que integra sociologia i dret (l'autora és professora de Sociologia Jurídica), especialment escaient per al tema tractat.

La recerca de Barbadillo recolza, bàsicament, en els estudis d'opinió i actituds elaborats pel CIS entre els anys 1971 i 1993, que li proporcionen un important i suggerent gruix de dades estadístiques. Dades que ens apareixen contextualitzades

per una acurada introducció teòrica, així com per una elaborada interpretació posterior, amb la qual cosa es demostra el sòlid rigor metodològic de l'autora, en una hàbil combinació dels dos elements de la praxi sociològica.

En els últims vint anys, Espanya experimenta un conjunt de transformacions que permeten parlar d'un procés de modernització, fet que, entre moltes altres conseqüències, provoca la seva conversió en un país d'immigració. Aquesta nova situació planteja un necessari reajustament en la relació amb l'estranger, amb

«l'altre», que canvia els seus rols envers els autòctons, exigint a aquest un canvi de forma i contingut en la interacció.

Evolució d'aquesta interacció des dels setanta cap aquí, constitueix l'objectiu d'aquest llibre.

Per vertebrar l'anàlisi d'aquesta interacció, Barbadillo traça un *continuum* amb els valors, que cristal·litzen en les actituds i opinions que, al seu torn, es materialitzen en els comportaments. L'autora pretén fer una aproximació a l'entrellat valoratiu dominant de la societat espanyola, veient si s'hi ha produït un canvi al llarg d'aquestes tres dècades. La hipòtesi de fons és que les actituds, les opinions i els comportaments vinculats als fenòmens del racisme i la xenofòbia no són el resultat d'una reflexió racional o de circumstàncies vitals objectives, sinó el producte lògic de la presència o absència de certs valors (valors que són col·lectius, socialment compartits). Barbadillo identifica quatre d'aquests valors (llibertat, igualtat, tolerància i respecte a la diversitat), en funció dels quals arribarà a establir la tipologia diferent d'imatges i interaccions dels espanyols envers l'estranger, i com aquestes fluctuen al llarg dels anys, en relació amb les diverses conjuntures polítiques i socials.

L'autora dedica tot un capítol a desenvolupar una exhaustiva anàlisi de les dades empíriques, que no es limita a interpretar tal com li vénen donades, sinó que les tracta i les sistematitza en funció del seu objecte d'estudi. Hi ha, per tant, una estimable tasca d'elaboració d'informació a partir dels estudis fets pel CIS. De tot plegat, Barbadillo n'extrau algunes consideracions que cal destacar.

En primer lloc, constata una divergència entre la imatge social i la positivació jurídica de la condició d'estranger. La primera es configura al voltant d'un contingut negatiu (estranger és aquell mancat de les nostres característiques, que no participa del nostre espai simbòlic comú, aquell que no és espanyol), mentre que la

segona es perfila per afirmació (concretant-se en un conjunt de drets i llibertats), contràriament a la percepció que sovint es té del dret d'estrangeria. Aquesta és precisament una de les aportacions clau de l'autora, que considera que la norma no és perversa en si mateixa, sinó que es veu desbordada per una realitat que la supera, i que té a veure amb uns mecanismes que no es poden imputar a l'ordenació jurídica (com, per exemple, la deficient impermeabilització de la frontera amb Àfrica pel que fa a l'entrada d'immigrants il·legals, que té a veure amb qüestions de control policial). Barbadillo destaca la flexibilitat de la normativa espanyola d'estrangeria, que permet inserir el major nombre possible d'immigrants, i que considera la via més plausible, en el marc geopolític actual, per afrontar el fenomen.

Pel que fa a la interacció amb l'estranger al llarg d'aquestes darreres dècades, l'autora n'identifica tres tipus. El primer es dona des dels principis dels setanta, i es caracteritza per una interacció des de la profunda diferència, sota la percepció de l'estranger com a turista, del qual ens separa una gran distància moral i cultural. El sistema de valors dominant està fortament influenciat per la religió, que apareix en aquests moments com a variable ideològica associada a intolerància envers l'«altre». Destaca el cas de la segregació dels gitanos, una minoria cultural amb nacionalitat espanyola, que s'identifica amb les característiques del «no espanyol».

El segon tipus de interacció es comença a donar a finals dels setanta, quan la imatge de l'estranger experimenta canvis substancials, a causa de l'inici de la modernització espanyola en tots els àmbits. L'estranger es converteix en aquell «altre» a qui, amb matisos i reserves, ens volem acostar. El sistema de valors dominant passa a decantar-se clarament per la intensificació de les relacions d'intercanvi amb l'exterior (són moments de fervor europeïsta), fet que es reflecteix en la socialització dels joves.

Cap a finals dels vuitanta, comença un nou model d'interacció que dura fins avui, i que té a veure amb la paulatina associació de la imatge de l'estrangeria amb el fenomen de la immigració. S'estableix una doble dimensió estranger-immigrant, que implica una diferent percepció i relació amb l'«altre». El que avui inquieta de l'estranger no és tant la seva condició d'estranger com la seva condició d'immigrant. Així, aquells ciutadans estrangers que s'associen majoritàriament amb la immigració inspiren menys confiança, i van acompanyats de l'estereotip d'«immigrant delinqüent». Barbadillo constata una sèrie de variables que acompanyen el rebuig a l'estranger, com són la posició ideològica més aviat de dretes, el baix nivell d'estudis, o l'edat més elevada, i que tenen a veure amb processos de socialització i experiències vitals diferents entre unes generacions i altres. Curiosament, la variable referent a la situació laboral no expressa correlació amb la tolerància envers l'«altre», la qual cosa desmunta la hipòtesi del rebuig per sentiment de competència al mercat de treball.

El discurs social sobre la immigració es va configurant, doncs, al voltant de connotacions negatives, de la pertorbació que en la vida quotidiana tingui la irrupció de la diversitat. Barbadillo afirma que aquest discurs temorós és fruit, en gran mesura, de la influència dels països de la Unió Europea, que demostren una gran inquietud per aquest tema. No obstant això, la realitat d'Espanya és molt diferent a la de països com França o Alemanya, amb un volum considerablement més gran de gent immigrada. A més, Espanya continua essent un país bàsicament d'emigrants (més d'un milió i mig), que pràcticament doblen la xifra d'immigrants rebuts. L'autora pretén posar de relleu la inconsistència d'aquesta percepció dramàtica i reduccionista que s'ha instal·lat a l'imaginari social, i que té a veure amb una mena de «síndrome d'invasió».

Barbadillo detecta, des dels setanta

ençà, un canvi en el sistema de valors dominant, que fa referència a un trànsit des del materialisme al postmaterialisme (relacionat amb la llibertat individual i la participació a la construcció de la vida col·lectiva), i que convidaria a pensar en un augment de la tolerància que no es veu reflectit a la realitat.

L'autora apunta que, potser, la societat espanyola ha reforçat la seva «tolerància normativa», quant a les idees i opinions dels altres, però ha restringit la tolerància cap a les persones i els seus ambients, cosa que es tradueix en un increment d'actituds segregacionistes i discriminatòries (el valor de llibertat prima sobre el d'igualtat).

Barbadillo conclou parlant de la necessitat de crear un espai social per a la convivència, entesa com una forma d'intercanvi presidida per la tolerància i el respecte a la diversitat humana, que permeti articular una societat amb tota seguretat cada vegada més pluricultural i multiètnica. L'autora acaba reivindicant la necessària implicació de les ciències socials en la construcció d'una societat millor, que no és sinó l'esperit amb què aquestes van néixer.

En definitiva, doncs, l'interès d'aquesta obra rau en el fet que aborda un tema amb una presència creixent a la nostra societat, i que sovint es tracta des d'òptiques excessivament apocalíptiques que no tenen gaire a veure amb la realitat del fenomen. Estudis rigorosos com el de Barbadillo poden contribuir a canviar una percepció social de l'estrangeria i la immigració construïda sobre fonaments massa lleugers i superficials. A més, si s'acompleix aquella màxima sociològica que diu que «les definicions de la realitat tenen conseqüències reals», cal que aquestes definicions siguin al més acurades i fonamentades possible, fet en el qual les ciències socials hi tenen un paper important.

Oscar Castaño Vázquez